

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Perustuslain muutos ei voi olla tavallisen lainsäädännön säätämisen tarpeelle alisteinen tai siihen liittyvä sivutuote, joten perustuslain muutoksiakaan ei tulisi arvioida kulloinkin käsillä olevien lainsäädännön tarkistustarpeiden kautta vaan itsenäisesti ja tavallisen lain muutoksille valtiosääntöoikeudellisia edellytyksiä asettavana. Nyt vaikuttaa ilmeiseltä, että valmistellun perustuslain muotosehdotuksen taustalla ovat tavallisten lakien muutostarpeet, jotka liittyvät rikostiedustelun sekä siviili- ja sotilastiedustelun viranomaisten toimivaltuuksien lisäämiseen. Perustuslakia ei nyt tarkastella ja kirjoiteta omana kokonaisuutenaan omassa kontekstissaan, vaan koska em. viranomaisilla on pyrkimys saada läpi lakimuutoksia, jotka perustuslaki nyt estää.

Uhkaperusteisen rikostiedustelun lisääminen perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momenttiin kotirauhan- ja luottamuksellisen viestin suojan rajoitusperusteeksi ei ole hyväksyttävää, vaan antaisi mahdollisuuden rajoittaa näitä perusoikeuksia ilman yksilöityä henkilöön kohdistuvaa rikosepäilyä – epämääräisin ja väljin perustein. Voimassa oleva perustuslain 10 § edellyttää, että kotirauhan piiriin tai luottamuksellisen viestin salaisuuteen puuttuvat poliisin toimivaltuudet perustuvat konkreettiseen ja yksilöityyn rikosepäilyyn, vaikka rikos ei olisi vielä ehtinyt toteutetun teon asteelle. Kuten ylimmät lailisuusvalvojat ovat todenneet, rikostiedustelu on epämääräinen käsite ja sen kohdentaminen hyvin väljää. Rikollisuuden torjunta ei edellytä kajoamista perusoikeuksiin, vaan on yleinen yhteiskunnallinen tehtävä. Sitä toteuttavat poliisin ohella lukuisat eri tahot.

Kotirauhan loukkaaminen sotilas- ja siviilitiedustelun toimivaltuuksien lisäämiseksi ja tietojen saamiseksi sotilaallisesta ja kansallista turvallisuutta vaarantavasta toiminnasta 3 momenttiin esitetyillä muutoksilla, ilman yksilöityä rikosepäilyä, ei ole hyväksyttävissä.

Sotilaallinen toiminta on nykyisin menetelmin paljastettavissa ilman kotirauhan loukkaamista. Jo voimassa oleva 4 momentti antaa tähän riittävät mahdollisuudet. Mitä ylipäänsä voisi olla sellainen sotilaallinen toiminta, jonka havaitsemisen kotirauhan suoja estäisi?

Kansallinen turvallisuus puolestaan on hallintokäytännössä ollut perusteluna varsin erilaisille toimille. Se on epämääräinen käsite ja soveltuu siksi huonosti perusoikeuksien rajoittamisperusteeksi. Peruste on aikaisemmin lisätty luottamuksellisen viestin suojaa koskevaan 4 momenttiin, mutta nyt lakiluonnoksessa se ehdotetaan laajennettavaksi myös 3 momentin kotirauhan suojan rajoittamisperusteeksi. Kotirauhan suojan kaventaminen rajoittaa yksityiselämän suojaa luottamuksellisen viestin suojaa merkittävästi syvemmin ja laajemmin (mm. perheenjäsenet). Kotirauhan ja perhe-elämän suoja turvaavat yksilön vapautta julkisen vallan puuttumiselta ja ovat demokraattisen oikeusvaltion kulmakivi.

Kun viranomaiset voivat jo nykyisin rajoittaa kotirauhan suojaa rikosepäilyn perusteella, on vaikea nähdä, mitä uutta toisi epämääräisen kansallisen turvallisuuden käsitteen lisääminen 3 momentin rajoitusperusteeksi. Kun laeilta edellytetään täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta, on selvää, että silloin kun kyse on rikosten selvittämisestä lukuisat rikoslain säännökset tulisivat joka tapauksessa sovellettaviksi entiseen tapaan huolimatta perustuslain muutoksesta. Rajoitusperusteen laajentamisen merkittävä riski sitä vastoin on, että se voisi mahdollistaa myös poliittisten mielipiteiden valvonnan. Perustuslain 10 § 3 momentti onkin pidettävä näiltä osin ennallaan.

Sekä perustuslain 10 §:n 3 momentin käsite ”rikosten selvittäminen” että 4 momentin ”rikosten tutkinta” esitetään muutettavaksi muotoon ”rikosten estäminen ja selvittäminen”. Voimassa olevassa lainsäädännössä on perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella irtauduttu jo melko kauas perustuslain sanamuodosta mahdollistettaessa rikosperustaisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö jo ennen rikoksen tapahtumista tai tietoa siitä. Tämä kehitys ei ole ollut ongelmaton. Perustuslain 10 §:n sanamuoto voi olla perusteltua muuttaa 3 ja 4 momenteissa vastaamaan tulkintakäytäntöä, mutta vain sillä edellytyksellä, että muutos ei johda rajoitusperusteen alan laajentamiseen entisestään. Lakiluonnoksesta annettujen lausuntojenkin perusteella on ilmeinen riski, että rajoitusperusteen ala tosiasiallisesti laajenee esitetyn muutoksen myötä.

Muutosesitys perustuslain 10 §:n 2 momenttiin on perusteltu. Viestintäteknologian nopean muutoksen vuoksi on syytä käyttää yleiskäsitettä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella katson, että hallituksen esitysluonnoksen lakiehdotukselle perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momenttien muuttamisesta ei ole hyväksyttäviä perusteita.

Helsingissä 10.3.2026

Johannes Yrttiaho [vas.]